

DR. H. TÓTH ISTVÁN, kandidátus
egyetemi docens
Károly Egyetem Filozófiai Fakultása, Prága
NovoSchool, Budapest
✉ 6000 Kecskemét, Hunyadi János utca 19., Magyarország
☎ + 36-30-243-40-44
✉ david228@freemail.hu; moszkva228@gmail.com

Humornézőben „Az én falum”-ban

Előljáróban: a személyességről

Minden kutatásban, minden konferencia-előadásban tetten érhető a személyesség ilyen-olyan erősségű jelenléte. Az V. Göre Gábor Humorkonferenciához kapcsolódó szekció-előadásoknak is megvan a személyes vonulata. Gárdonyi Géza írásai – gondoljunk csak az óvodai nyelvi és irodalmi nevelésre, az első évfolyamosok olvasás- és írástanulására, majd a kisdíákok olvasáskészségének fejlesztésére – jelen lévők és ez idő tájt is népszerűek, mert izgalmas, fantáziaélénkítő, elgondolkodtató, a hősökkel összehullámzó azonosulásra vonzó szemelvények, vessük csak tekintetünket a kötelező, illetőleg közös vagy házi olvasmányok listájára, ahol az egyik legnépszerűbb olvasmány mai napság is az Egri csillagok. Ki ne tudná, hogy a Március rövidebb-hosszabb részletei, A barboncás, A gyerekek, a Tanácskérés, a közmondás keletkezéséről szóló A nagy eff, A tulipán, a Büntárgyalás, a Micó, A bor, a Szegény ember jó órája korunkban is jelen vannak a tankönyvekben, a munkafüzetekben, lényegében teljességükben, esetleg didaktikai megokolásból apróbb részletkihagyásokkal, és olvasásra csábítják az alsós és felsős tanulókat egyaránt, ráadásul ma még nem idegenkednek a tanítók és a magyartanárok tanítani, feldolgozni, olvastatni az itt általam emlegetett Gárdonyi Géza-szemelvényeket.

Az előző, kissé személyesre hangszerelt bekezdés után következze annak idehelyezése, hogy mire is jutottam, amikor humornézőben jártam „Az én falum”-ban!

Hipotézisállítás: jelenlévő a humor Az én falum című Gárdonyi Géza-kötetben

Az általam adott fenti cím magába foglalja a hipotézisemet, miszerint jelenlévő a humor Az én falum című Gárdonyi Géza-kötetben. Ezt a Gárdonyi Gézára (1863–1922) jellemző érzékeny humort szándékozom szemlélni, felmutatni, elemezni, értékelni. A stíluskutatói,

szekcióelőadói szándékomat előjelző előbbi kijelentésem máris értéket tartalmaz, jelesül: Gárdonyi Géza írásművészetére, kifejezésmódjára az érzékeny humor a jellemző, azonban a lekezelő, a durva, a megalázó, a magamutogató humor egyáltalán nem jellemző, ugyanis ezek a humorféleségek idegenek Gárdonyi Gézátnál.

De a legjobb tanulóm, a fekete szemű, fekete hajú Istenes fiú, itt van már. Méltóságos komolysággal ül az első pad első helyén. Ez az ő helye már három év óta. Ha ő hiányzik, akkor se merné elfoglalni senki. Innen őrzí, mint valami káplár, az egész iskolát. Ő az én bejövetelemig a rend meg a csend ura; ő a krétának meg az iskolai szappannak a felelős öre, a fűtés intézője, templomi miniszterelnök, fő-főspongyanedvesítő, padlótisztasági biztos és aprópörintező. Télen ő van itt legelsőnek és ő megy el legutolsónak. Míg én bent nem vagyok, csak susogva szabad beszélni. A padokon mászkálni, birkózni vagy verekedni az ő jelenlétében lehetetlen. Úgy olvasni meg számolni, mint ő, nem tud senki. Büszke is rá az apja. Nyáron a déli pihenőkön, télen a búbos mellett előre kieszelt számokkal horgolja a fiát. Azok a számok persze leginkább a gabonapiac meg a marhavásárok furfangos számai, és többnyire azon keletkeznek, hogy megcsalhatná-e a zsidó az Imrét, vagy nem csalhatná meg? Az egész családnak ragyog a szeme, mikor az Imre némi gerendanézések után kisüti a kívánt számot. Az apja, meg a sógor sokszor félnapig számították azt babon. Imrének nem kell se bab, se kukorica: kivágja fejből egy perc alatt.

Nem sokkal kevesebb tekintély a Gál gyerek se. Ez sánta szegény, szőke, színtelen arcú, de élénk tekintetű gyerek. Az ő szirmos kisködmöne elmaradhatatlan az iskolából. Ő a középtájon ül, hogy mindenki közel érhesse. Mert ő a fő ceruzafaragó, táblaigazító, lúdtollmetsző, s azonkívül a bodzafapuskának, bűgónak, fakalamárisnak a mestere. Ő tud legjobban kukorikolni. A kutyaugatást meg olyan híven utánozza, hogy a falunak valamennyi kutyája felel reá. Az írása is az övé a legszebb. A könyvekre meg az irkákra nem is írja más a neveket, csak ő.

Van egy kis cigánygyerekem is: a Sárköziék Lacija. Villogó fekete szemű kis rajkó, az egyetlen cigánycsaládunk fia. Már második éve tanul ez is. Tud is szépen. Apja persze nincs szegénynek, de az öregapja épp úgy szereti, mintha volna. Valahányszor ír otthon a gyerekek, a Sárközi cigány mindig ott ül mellette és bámulja nagy fekete szemeivel a neki mérőben értelmetlen jegyeket. *(A gyerekek)*

Vázlat: Az én falum című kötet és származás- és fejlődéstörténetéről

Hogy a hipotézisemet körültekintően tudjam értelmezni, feltárni és értékelni, mindenképpen – legalább vázlatosan – ismertetnem illendő Az én falum című kötet származás- és fejlődéstörténetét annak ellenére, hogy szintén rendkívül gazdagnak nevezhető szakirodalomkör, nevezetesen egyetemi évfolyamdolgozatok, szakdolgozatok, doktori kutatások foglalkoztak ezzel a problémával is.

Irodalomtörténeti tény, hogy amikor megjelent az akkor harmincöt éves Gárdonyi Géza új könyve, Az én falum kötete, a hajdani falusi néptanító 1898-ban már országosan ismert és népszerű író, újságíró volt. A Gárdonyi-életmű kutatói feltárták már, hogy írónknak az 1895 óta írt

népi zsánertörténeteinek és rövid elbeszéléseinek, népies prózáirói munkásságának folytatásaként, egyben lezárásaként jelent meg *Az én falum*. Ennek a kötetnek az alkotásaiban Gárdonyi Géza a vándorlással telt gyermekkora és a nélkülözésekkel terhes néptanítósága élményeit dolgozta fel. Nevét ezek a naiv romantikájú, a tiszta paraszti erkölcsöt talán idealizáló, azonban valójában őszintén láttató, keserédesen, több helyütt fel-felcsillanó humorral megízésített lírai elbeszélések tették elismertté írónkat a korabeli irodalmi körökben. Lényegében ettől a kötettől volt Gárdonyi Gézának megbecsült helye az úgynevezett asztaltársaságokban, tudniillik befültött írónak számított.

Aki figyelmesen olvasta és olvassa újra és újra az 1898-ban kiadott *Az én falum* történeteit, nem jár messze az igazságtól, amikor úgy véli, úgy érti, úgy interpretálja ezeket a szemelvényeket, hogy jelen van bennük, mint cseppben a tenger, a később regényeiben kiteljesedett, a jellegzetes Gárdonyi Géza-i stílusban kifejtett alkotói erő, a meggyőző írói látás- és láttatásmód.

Meggyőződésem, hogy a Göre Gábor nevével egybefonódott humorkonferencia résztvevőinek nem kell bizonygatnom, hogy *Az én falum* kötet egészét átívelő érzékenységet teszi teljesebbé, emberibbé, átélhetőbbé Gárdonyi Géza humora.

Valamelyik ínséges esztendő után történhetett, hogy a gazdák összeadtak egy-egy véka gabonát és fölrakták az iskola padlására. Attól kezdve, akinek télen vagy tavasszal elfogyott a kenyere, a közös gabonából vett kölcsön. Most is így van. A kölcsönt csapva adják; tetézve kapják vissza. Amit a csapófa levisz a vékáról, az a kamat. Hát ez a mi takarékpénztárunk.

Szent Mihály napján van a közgyűlés. Akkor az iskola tájéka jövő-menő emberekkel népesül meg. Ki egy zsák gabonát hoz a hátán, ki felet. Törlesztenek vagy egészen is kifizetik az adósságot.

Csak az egy Tóth Antal jön üres zsákkal.

Mindenki tudja, hogy őt a nyáron a jég csúfolta meg. Ő az egyedüli, aki nem biztosított.

– Majd bizony – mondotta –, két forintot adjak a cekurálásért; eddig se bántott a jég, ezután se bánt.

És megitta.

Persze, mikor a jég lecsördült az égből, ugyancsak hajigálta az udvarra a baltát meg minden éles szerszámot, de a jégeső nem ijedt el attól.

A kisbíró kiméri neki a két véka búzát, három véka rozsot. Én addig az írást készítem meg: „Alólírott két véka búzát, meg három véka rozsot vettem kölcsönbe a község magtárából. Egy év múlva megadom.”

Ennek alája kell írni. Többnyire keresztjegyet írnak. Van olyan, aki azt sem ír, csak éppen megérinti a toll szárát, aztán én írok helyette. Ez az érintés szent. Az illetőnek a lelke átszáll a tollba és benne van, amíg a nevét leírom. Soha nem történt, hogy valaki megtagadott volna ilyen aláírást. *(A nagy eff)*

Háttérismeretek: a humor mibenlétéről

De pillantsunk a humor mibenlétével foglalkozó, nyilvánvalóan elengedhetetlen háttérismeretekre annak érdekében, hogy láthatóvá válhasson Gárdonyi Géza Az én falumban című korszakos jelentőségű kötete fürkészésekor a humornézőben tett látogatásom tapasztalatgyűjteménye!

A humor kifejezésnek a latin 'nedv' jelentésével kapcsolatos összefüggése viszonylag ismert: a korai orvostudomány azt tanította, hogy az ember kedélyállapota a test nedveitől függ. A tartalmát, a kifejezését illetően a humort a komikum ábrázolásának egyik fajtájaként foghatjuk fel, amikor is a humort lényegében a bírálat fokának a visszafogottsága különbözteti meg a szatírától. Nem annyira a társadalmi visszásságok a humor tárgya, mint inkább az egyes emberi fogyatékoságok, és ezeket teszi valamilyen fokon, fokban nevetségessé a műben tetten érhető humor ábrázolásmódja, azaz stílusa. Kétségtelen, hogy jóval összetettebb, ezáltal változatosabb is a humor a szatíránál, mivel a humorban egyaránt keveredik derű és szomorúság, elégikus hangulat és harsány jókedv, megbocsátás és kinevetés.

A humor a nyolc évszázados magyar irodalomban viszonylag későn, a 19. század második felében Arany Jánosnál, Jókai Mórnál, Mikszáth Kálmánál és Gárdonyi Gézánál jelentkezett először, ennél fogva őket a magyar irodalmi humor klasszikus képviselőiként nevezhetjük meg. A humor modernebb, illetőleg polgári változatának, melyre a szatirikus és a bohózáti elemek keveredése jellemző, vitathatatlan, hogy utolérhető mesterének egyelőre Karinthy Frigyes tekinthető.

Sokféle felosztása, rendszerezése, jellemzése lehetséges a humornak. Amikor humornézőbe indultam Az én falum című Gárdonyi Géza-kötet humorfajtáinak tanulmányozására tekintettel, lényegében és mindenekelőtt a helyzetkomikum és a jellemkomikum példáinak szemrevételezését választottam feladatomnak. Módszereim és eljárásaim a szépirodalomolvasás mellett az elemzés, az anyaggyűjtés, valamint a feltárt példák jellemzése volt.

A komikumnak az a fajtája, illetőleg megjelenési formája nevezhető helyzetkomikumnak, amelyben a komikus esemény hőse nem a saját belső tulajdonságai miatt válik nevetségessé, amiként a jellemkomikum esetében, hanem a külső körülmények alakulása folyományaként.

A napnak már nemcsak világossága van, hanem melege is. A muzsikus cigányaink délből már mind künn heverésznek az udvaron. Gyékényeken heverésznek. Sütkéreznek. A nap felé az arcukat fordítják, mert azon lehet legjobban érezni, hogy meleg van. És beszélgetnek:

– Te Marci – mondja a ragyas bőgős a primásnak –, ha egyszer a püspöknek eszébe jutna, hogy cigányebédet főzetne...

És elmondják, miket ebédelnének a püspöknél. (*Március*)

Értelmezhetjük akként is a helyzetkomikumot, hogy az a személyeken kívül álló körülményekből, így a véletlen, a félreértés, a cselszövés és más hasonlókból adódik; vannak olyan stilszták, akik alsóbbrendű komikumnak nevezik a helyzetkomikumot a szerintük magasabb értékű jellemkomikummal szemben. Mindenképpen a körülmények okozta visszás helyzetről van szó a helyzetkomikumban, amely visszásság az alakokon, a szereplőkön kívül álló körülményekből adódik.

Tartja az öreg a fülit nyugalmasan.

A csodálkozás nőttön nő. Alig egy negyedóra múlva csupa bámulás és nevetés az udvar.

– Ilyen, éppen ilyen!

– No, kend kétszer van a világon, Kevi bácsi – mondja a csizmadia.

– Ha kész lesz, felakasztják kendet – jegyzi meg a bakter.

Erre már az öreget is elhagyja a nyugalom. Fölkél és odatotyog a képhez. A fejét csóválja.

– Ilyen volnék? – motyogja jókedvűen –, no, ilyen vagyok.

– Még nem egészen – feleli a festő –, holnap megint eljövök. Holnapra megszárad és aztán jön csak a bitüm.

– Mi jön?

– Nohát a szurok. Bekenem itt-ott szurokkal.

– Engem?

– Nem kendet, no, csak az árnyékát, hogy mélyebb legyen a szeme, bátyámuram.

(*Festő a falun*)

A helyzetkomikumot könnyebb felismernünk, és harsányabb hatást vált ki belőlünk, gondoljunk csak mindenekelőtt a némafilmek, a pantomim világára, ahol is sok helyzetkomikumot használtak, illetőleg alkalmaznak, mivelhogy a szereplők játékában nem lehetett, a pantomim esetében sem lehet az élőszó erejére számítani. Általában az a legelfogadottabb nézet a helyzetkomikumról, hogy ez egy megtévesztésen vagy félreértésen alapuló állapot, amelyben a személyek valamiképpen csapdába kerültek.

A jellemkomikum a komikumnak az a fajtája, amely keretében a komikus helyzet hőse nem a külső körülmények alakulása, hanem a saját tulajdonságai miatt válik nevetségessé. Ezáltal a helyzetkomikum ellentétéként értelmezhető.

A nap leszállóban. A fák és a házak hosszú árnyékokkal terítik be az utcát. Az emberek már szállingóznak hazafelé. Úgy látszik, Keviek is elvégezték a vetést. Pál az ökrök előtt ballag. Az apró unokák a cicamacafa barkáival összevissza koszorúzottan ülnek a szekérben. Az öreg Kevi a szekér hátulján lógatja a lábát és pipázik.

Leghátul lépked az Imre. A járásán nem látszik fáradtság. A falu kútjánál visszamarad. Szomjas? Nem: Fodor Lidi merít ott vizet.

Lidi még tavaly bejárt a vasárnapi iskolába. Az írása szépecske, de a katekizmusban gyöngö. Kissé pöszén beszél. A szeme nyílt, szelíd, kék. Mikor szólunk hozzá, féloldalt néz, mint a kacsa, de mint a szép kacsa.

A kútvödröt könnyű lebocsátani, de nehéz felhúzni. Régi kút. Minek is lenne változtatni rajta? Ha könnyen járna, akkor a gyerekeket küldenék vízért és azok beleveszekednének.

– Hagyjad, Lidi – mondja neki Imre –, gyöngö vagy te arra!

S kettőt ránt a kútosoron, és kiemeli a vödröt a kútból.

Eddig azt hittem, hogy aki az erőmutatványt csinálja, annak fut a vér az arcába. Nem úgy van. A Lidi arca jobban kipirosodott, mint az Imréé. *(Március)*

A jellemkomikum alapjául egy olyan visszás helyzet szolgál, amelyben az ábrázolt vagy szereplő személyek jellemének a megszokotthoz, az általánoshoz képest mulattató eltérését lehetjük fel.

Bordács béresgazdája az uraságnak. Az apja és nagyapja is béres volt, és ha az ősei Ázsiából jöttek, bizonyos, hogy a Bordácsok őse hajtotta a vereckeit szoroson által a barbaikat.

A parasztok az égre bámultak.

Magam is felnéztem, hogy melyik felhőben látja az öreg a sárkányt?

Egy rozsdás fekete felhőgomolyag csakugyan úgy vonult át az égen, mintha valami benne ülő erő hajtotta volna, s onnan röpdöstek széjjel a cikcakkos istennyilák.

– Öreg – mondom neki –, látott kend valaha sárkányt?

– Hogyne láttam volna!

– Mikor?

– Mindig, mikor ilyen égiháború van.

– Hát mondja el, hogy milyen?

– Milyen? Hát olyan, mint minden sárkány. Bele van takaródva a főjhőbe, mint mink a subába, oszt arra száll, amőre hajtják.

– Kik hajtják?

– A diák hajtja, aki rajta ül, a barboncás diák.

S pipákolva ráintett nyomatékkal a fejével.

– Micsoda diák?

– Hát aki előolvassa a zivatart.

Az öreg ezt olyan meggyőződéssel mondta, mintha arról volna szó, hogy a kocsit a ló húzza, kocsis hajtja és hát mindez igen érthető, másképpen nem is lehet. Azt hiszem, nem volt ott senki, aki a komoly öreg szavában kételkedett volna. *(A barboncás)*

A dráma műnem és műfaj világában a jellemkomikum megjelenítése nagyobb színészi teljesítmény, mint a helyzetkomikum eljátszása. A jellemkomikum felfedezése a nézőtől, az olvasótól kétségtelenül finomabb humorérzékét kíván meg, tudniillik a jellemkomikum nem más, mint ami az ember jelleméből fakad.

Ha valamilyen helyzetkomikumból és jellemkomikumból adódó jelenségben a tragikum elemei is fellelhetőek, akkor tragikomikus ábrázolásról, közlésmódról beszélünk. Általában valamilyen belső ellentmondás, vagyis látszat és valóság, jelenség és lényeg, észszerűség és észszerűtlenség és hasonlók ellentétének lelepleződéseként jön létre ez az úgynevezett kontrasztjelenség.

A komikus ábrázolásnak a legélesebb fajtája a fölényes és a maró gúny, az egyértelmű elutasítás, amelyik gyakran szarkazmussá, bizonyos értelmezésben ostorozó kritikává válik. Gárdonyi Géza *Az én falum* című kötetében nem lelhetők fel a gúny, a szarkazmus stílusalakzatok, tudniillik ezek jelenléte egyszerűen ellentétben állna az írónak a bemutatott személyei, alakjai, hősei iránti együttérzésével, aggodásával, törődésével.

Az öreg hason fekszik a subán. Félkönyökön pipázgat csöndesen. Már régen nem láttam őt. A múlt nyáron sokszor meglátogattam. Kedvem volt volna rá, hogy megtanítsam olvasni. Azonban ő csak a fejét rázta rá.

- Nem akarok pap lenni – mondotta –, elég nekem a magam két könyve.
- Micsoda két könyv?
- A nappali meg az éjjeli.
- Micsoda nappali meg éjjeli?
- Nappali könyvem a mező. Az éjjeli csillagos ég.

Aztán ő tanított olvasni engem a maga két könyvéből. (*Tüzek meg árnyékok*)

A szatíra olyan ábrázolási mód, amelyik a nyílt gúny mellett gyakran alkalmazza az iróniát, ezt akár rejtett gúnynak is nevezhetjük, benne a lekicsinylés látszatra tűnik elő, a felszínen megmutatkozó dicséretben, vagy a nagyobb erejű felmagasztalásban jelentkezik. Az alkotó az efféle túlzásban, illetőleg az arányok megváltoztatásában alkalomadtán a torzítást használja, és ennek folyományaként az ábrázolás groteszkké, azaz a nevetségest az ijesztővel egyesítő furcsa, torz jelenséggé válik. Az ilyen eljárás felhasználásakor Gárdonyi Géza kifejezetten közösségi jellegű, a hibákat, visszasságokat, jelesül például a kocsházást a társadalom, mindenekelőtt a nők és a gyermekek nézőpontjából ítéli meg, vagyis Gárdonyi Gézának az általam elemzett elbeszélésfüzérében ezzel az alkotói eljárásmóddal is találkozhat az olvasó.

Az öreg se nem lát, se nem hall már. Rég elmúlt ifjúságának hamvadozó tüze lobbant föl az inában. Nekivadulva lejt és széleseket fordul a kocsmá földjén. Most már a sarkába futott a kedve. Forgatja, kopog is vele, s ahogy összeütögeti, bizonyosan ráképzeli foltos, rossz csizmájára a legénykori sarkantyúját. Elnéztem volna sokáig a mulató öreget. De íme, mindennek vége szakad: egy rémlátó szemű öregasszony jelenik meg az ajtóban. Csípőre teszi a kezét és rikolt:

– Ej, vén lator! No lám!

Az ember abbahagyja a táncot. Pislog, mint aki álomból ébred, és egyet simít a haján hátrafelé. Szó nélkül engedi, hogy a fejére nyomják a süveget, és szó nélkül ölti fel a bekecsét.

– Mingyár gondoltam, mihent mondták, hogy eladta kend a szamarát! – prédikál az asszony. – Hová is ment vóna máshova...

Az öreg bágyadtan és kedvetlenül ereszkedik le a helyére. Az asszony a bekecs alá nyúl és az öreg mellényéből kiszedi a pénzt az utolsó krajcárig.

– Hány liter a bor? – fordul az asszony aggódó szemmel a kocsmároshoz.

– Öt – feleli a kocsmáros a szakállát hegybe simogatva. – Öt liter bor meg három szivar.

– Még szivar is! Nézze meg az ember! Még szivar is!!

Fizetett.

A cigánynak is odadobott egy hatost, aztán felhúzta az öreget a padról.

– Co fel, vén lator!

Az öreg fölkel. Az asztról fölvette a félbemaradt szivart és útközben odavetette a cigánynak.

Kilépett az ajtón szótlánul, engedelmesen. *(Szegény ember jó órája)*

A humorosnak mondott ábrázolásmód kedvelt műfajai közül elemzésemhez kötődők az állatmesék, amikor is emberi tulajdonságokkal felruházott állatokról szól a tanító jellegű mese, továbbá a fabulák, az ugyancsak tanító célzatú mesék, ezek szintén bővelkednek humorban. Lássunk most is ideillő, kapcsolódó érzelemgazdag példát Az én falum gazdag példatárából!

Egyszer csak a tyúk betotyog a konyhába, és elkezd tyúknyelven jelentkezni, könyörögni, követelni:

– Vaty-vaty, adjátok elő a tojásaimat! Ki akarom költeni!

S beleül a kosárba, amelyikbe tojni szokott, és várja a tojásokat. Persze azokat régen elsikkasztotta a teremtésnek szoknyában járó koronája, bajos lenne velük beszámolni.

Tyúkanyó jogos követelésére az a felelet, hogy kiröpitik az udvarra.

– Tessék folytatni a hivatalos működést!

Azonban mire kettőt fordulnak, tyúkanyó az anyai állhatatosság panaszos sírásával tib-láb ismét a fészken és hacsak meg nem pálinkáztatják, nem enged. Napokig zsémbeskedik, erőszakoskodik, zaklatolódik; a taréja megsápad a búslakodástól. Végre aztán ha megkönyörülnek rajta és tesznek alája 18-20 tojást, akkor boldogan elhelyezkedik, és hozzáfog a költéshez. *(Március)*

Összefoglalásul: embernemesítő humort kap az olvasó

Feltételezem: nyilvánvalóvá vált, hogy Az én falum című kötetben Gárdonyi Géza elbeszélői hangnemének néhány állandó jegye, így az egyszerűség, a humor, a derű hol bűvópatak-ként, hol csilingelve tovairamló, hol szemérmesen finom, hol az irónia felé kacsintó. A kötet szemelvényeit stilisztikai szempontokból faggató kutatóként adatokkal alátámasztva rögzítettem: Gárdonyi Géza alakjaival, hőseivel, szereplőivel kapcsolatban következetesen megértésre törekvő, azonosuló, ugyanakkor mértéktartóan kívülálló, ebből az elbeszélői álláspontból indulnak ki, bontakoznak előttünk írónk szövegei.

Van-e főhőse Az én falum című elbeszélésfüzérnek? Kétségtelen, hogy ez a jellegzetes szereplő a részben önéletrajzi elemekből felépített néptanító, aki számtalan lehetőséggel élve nevelni próbálja a környezetében élő tanyasi, falusi népeket: gyermekeket és felnőtteket egyaránt, mindeközben ő maga is képes változni, alakulni, és ebbe a folyamatba finom mozdulatokkal szövi bele a humor legkülönfélébb árnyalatait korunk – és remélhetőleg: az újabb idők olvasói és kutatói csillapíthatatlan örömeire is.

Források: lexikonok, kötetek, tanulmányok

- Gárdonyi Géza 2012. *Az én falum*. Kossuth Kiadó, Budapest.
- H. Tóth István 2009. *Kettős tükrök. A stilisztikáról magyarul – a magyarról stílusosan*. Egyetemi tankönyv. Társszerző: Radek Patloka. Károly Egyetem Filozófiai Fakultása, Prága.
- H. Tóth István 2010. *Múltidézés és olvasmánymegértés* (Gárdonyi Géza: *Bűntárgyalás*). Csen-gőszó, Szeged. 1: 8–13.
- H. Tóth István 2010. „... az ember arca a lélek virága!” – Az 5–6. évfolyam alapozó tevékenységének erősítéséért. Tanító, Budapest. 3: 10–13.
- H. Tóth István 2013. Gárdonyi Géza: *Egri csillagok* (Barangolás az *Egri csillagok* világában). Magyartanítás, Budapest. 4: 5–8., www.magyartanitas.fw.hu/Magyartanitas
- H. Tóth István 2015. „Nem fecske módra...” *Az olvasmánymegértés fejlesztése* – Kézikönyv nemcsak tanítók és magyartanárok számára. Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség Tankönyv- és Taneszköztanácsa, Beregszász.
- H. Tóth István 2016. *Olvasunk együtt? Gárdonyi Géza: Bűntárgyalás*. Magyartanítás, Budapest. 3: 11–16., www.magyartanitas.fw.hu/Magyartanitas
- Nádori Attila (főszerk.) 2013. *Britannica Hungarica Nagylexikon 12.: humor, humoreszk*. Kossuth Kiadó, Budapest.
- Nádori Attila (főszerk.) 2013. *Britannica Hungarica Nagylexikon 13.: jellemrajz, jellemvígjáték*. Kossuth Kiadó, Budapest.
- Nádori Attila (főszerk.) 2013. *Britannica Hungarica Nagylexikon 15.: komikum*. Kossuth Kiadó, Budapest.
- Szerdahelyi István és Zoltai Dénes 1979. *Esztétikai Kislexikon*. Kossuth Könyvkiadó, Budapest.

Prága – Kecskemét, 2018-05-06

Dr. H. Tóth István, CSc